

Цифрлық технологияларды жаппай енгізу, өнімділіктің өсуін қамтамасыз ету, олардың бәсекеге қабілеттілігін, соның ішінде халықаралық нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру жолымен дәстүрлі базалық салаларды дамытуға серпін береді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Халықова Н. UIB: цифрлі экономикаға маман даярлау бағытында «Егемен Қазақстан», 8 қараша 2017 жыл
2. Касымова, Н. Как цифровизация меняет банковский сектор Казахстана [Текст] / Н. Касымова // Банки Казахстана. – 2017. - №9(243). – С.41-42.
3. Қазақстан Республикасы. Заңдар. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы №827 қаулысы
4. www.nationalbank.kz

РЕЗЮМЕ

В данной статье отражены технология применения цифровизации в банковском секторе и переход в будущем к мировой цифровизации.

RESUME

This article proposes a number of steps for the technology of digitization in the banking sector and their advantages and the transition to a digital future of the world.

ӘОЖ 339.187.62

Т.Г. Абдулова, аға оқытушы

А.Б. Айтқалиева, студент

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЛИЗИНГТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ НАРЫҒЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ

Аннотация

Мақалада Қазақстанда лизингтік қызмет көрсету нарығының жағдайы, негізгі мәселелер қарастырылды. Бұл мәселелер мен лизингтік нарық жағдайы әдебиетпен шолу және лизингтік компаниялардың ресми сайттары мен «Эксперт РА Қазақстан» рейтингтік агенттігінің сауалнамалары негізінде анықталған.

Түйін сөздер: лизинг, лизинг нарығы, лизингтік компаниялар

Қазіргі Қазақстан жағдайында кәсіпкерлік қызметтің өркендеп дамуында шешілмей жатқан мәселелердің бірі қаржы ресурстар жеткіліксіздігі. Елімізде қабылданған индустриалды-инновациялық стратегиясында негізгі қорларды тездетіп жаңарту, өндірістік секторды дамытуға басты назар аударылған. Шағын және орта бизнес саласында аталған мәселелер шешімінің басты механизмі – лизинг болып табылады. Қазақстандағы негізгі құралдардың 80 пайызға жуығы тозған және тез арада жаңартуды талап етеді. Моральдік, физикалық тозған құрал жабдықтар мен сапалы бәсекелі өнім өндіру мүмкіндігі төмен. Сонымен бірге нарықта жаңадан жұмыс жасап

жатқан шағын кәсіпорындар, кәсіпкерлер қызметін жандандыруға лизинг маңызды орын алады. Бұрынғы постсоциалистик елдердің барлығында дерлік қазіргі таңда кәсіпорында, өндіріс орындарында ескірген негізгі құралдарды жаңарту мәселесі өзектілердің бірі. Өндірісте жоғары ғылыми техникалық құрал жабдықтарды негізге ала отырып, шығаратын өнім сапасын, оның бәсекелестік қабілетін арттырады. Бүкіләлемдік сауда ұйымына кіру қарсаңында, отандық өндіріс орындары мен кәсіпорындардың өндірген өнімдері, халықаралық сапа талаптарына жоғары бәсекеге төтеп беруі қажет. Міне бұл мәселелерді шешудің бірден бір тиімді жолы – лизинг арқылы шешуге болады.

Лизинг дегеніміз – қаржылық жалдау бойынша жалға алушының мүлікке деген қысқа және ұзақ мерзімдік қажетін жалға берушінің есебінен қаржыландыру жөніндегі операциялар. Лизингтің көмегімен қозғалатын және қозғалмайтын мүліктерді қомақты қаржы жұмсамай пайдалануға болады, яғни ғимарат және құрылысты, машина мен қондырғыны, көлік құралдарын және т.б. өз игілігіне пайдалануға мүмкіншілік алады. Бұл шаруашылық етуші субъектілерге өндіріс шығындарын қысқартуға және олардың кәсіпорындарының тұрақты дамуына қажет едәуір ақша қаражатын үнемдеуге мүмкіндік береді.

Еліміздегі лизингтік қызметпен айналысушыларға мемлекет көптеп қолдау жасауда. Ол бір жағынан лизингтік компания өз қызметін жандандыру арқылы кәсіпкерлікті дамытуға, жұмыс бастылық мәселелерін шешсе, екінші жағынан лизинг беруші компаниялардың қызметін пайдалану арқылы, еліміздің көптеген кәсіпорындары өз құрал жабдықтарын жаңартуға және сол арқылы өз қызметін дамытуға мүмкіндік алды.

Қазақстанда «КазАгроФинанс», «БРК-Лизинг», «Лизинг Групп», «КазМедТех», «Аль Сакр Финанс» («СК Лизинг»), «Райффазейн Лизинг Казахстан» жетекші лизингтік компаниялар жұмыс жасайды. Лизинг беруші жалға алынған активті тіркеу және сақтандыру тәртібін қарастырады, белгілі бір уақыт кезеңінде жабдықтарды жеткізуді және техникалық қолдауды қамтамасыз етеді. Сондай – ақ, лизингтік компаниялар пайдаланылған техниканы да жалға алуды қамтамасыз етеді, себебі жана жабдықтардың бағасы өте жоғары болып келеді. Лизингтік компаниялар мәмілелер жасау барысында қаржыландыру көздеріне көбінесе меншікті капиталы жатады, сондай – ақ, қарыздық қаражат пен республикалық бюджет немесе Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры арқылы қамтамасыз етілді.

Эксперт РА Қазақстан рейтингтік агенттігі жүргізген зерттеуіне қатысқан лизингтік компаниялардың жаңа бизнесі 2016 жылы 16,5% -ға өскен, 2015 жылы өсу 26% деңгейінде болды. Өткен жылы жаңа мәмілелер көлемінің айтарлықтай динамикасы экономиканы мемлекеттік қолдау аясында бірқатар ірі жобалармен қамтамасыз етілген.

Лизинг берушілерді қаржыландырудың жетіспеуі сияқты дәстүрлі нарықтық проблемалар, тіпті экономиканы қалпына келтіру жағдайында да дамуын тоқтатады. Мемлекет кәсіпкерлерді лизингтік қаржыландыру арқылы қолдауға қызығушылығы орта мерзімді перспективада саланың динамикасын және құрылымын айқындауға мүмкіндік береді.

Зерттеуге қатысқан лизингтік компаниялардың жаңа бизнесінің үлкен бөлігін 2016 жылы жасалған келісімшарттың жалпы көлемінің 60% -дан астамын құрайтын екі жетекші лидер құрайды. Дамуындағы алғашқы екі позициядан төмен компаниялар күрт динамикасын көрсетеді. Операциялар саны аз, ал кейбір сәтті мәмілелер (немесе олардың жоқтығы) есепті кезеңде жаңа бизнестің көлеміндегі елеулі өзгерістерге әкелуі мүмкін.

Кесте 1 - Қазақстандағы лизинг нарығын талдау

Көрсеткіштер	2013ж	2014ж	2015ж	2016ж
1	2	3	4	5
Ағымдағы лизинг портфелінің көлемі, млн тг	167 651	202885	255910	298180
Өсу қарқыны,%		21,0	26,1	16,5
Лизингтік компаниялардың жаңа бизнес көлемі, млн тг	69682	83117	102244	111006
Өсу қарқыны,%		19,3	23,0	8,6
Лизингтік компаниялар мәмілелердің саны	2662	3380	3915,2643	
Өсу қарқыны,%		27,0	15,8	-32,5
Дерек көзі: РСЭЖ (Эксперт РА Қазақстан) сауалнама нәтижелері бойынша				

2016 жығы лизингтік келісімшарттар құны 166,7 млрд. теңгені құраған. Бұл көрсеткіш 2015 жылмен салыстырғанда 32% -ға өскен. Лизингтік компанияларды қаржыландыру көздері:

- 1) меншікті қаражат - 52%
- 2) қарыз қаражаты - 37%,
- 3) республикалық бюджет / Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры - 11%

2016 жылы лизингтің банктер баланысында көлемі – 5,8 млрд. теңгені құрады. Бұл көрсеткіш 2015 жылдың соңымен салыстырғанда 22%-ға төмендеген. Лизингтік сыйақы алу арқылы банктік кірістер 63% -ға 0,3 млрд теңгеге дейін төмендеген.

Кесте 2 -Лизингтік компаниялардың қаржыландыру салалары, %

Салалар	2015ж	2016ж
1	2	3
Ауыл шаруашылығы техникалары, жабдықтар мен мал басы	57,4	51,8
Теміржол машиналары	18,5	38,9
Жүк автокөлігі	7,2	4,5
Медициналық техника мен фармацевтикалық жабдықтар	1,2	1,6
Тамақ өнеркәсібіне арналған жабдық, соның ішінде тоңазытқыш және мейрамханалар үшін жабдықтар	0,1	1,5
Құрылыс және жол-құрылыс техникасы, соның ішінде дөңгелекті арнайы техниканы салу	0,6	1,1
Дерек көзі: РСЭЖ (Эксперт РА Қазақстан) сауалнама нәтижелері бойынша		

Жаңа мәмілелер құрылымында ауыл шаруашылығы техникасының айтарлықтай үлесі «ҚазАгроҚаржы» АҚ-ның еңбегі болып табылады. Бір кезде тағы бір ірі ойыншы - «Астана-Финанс» лизинг компаниясы ұсынылды, бірақ ол ұзақ уақытқа жаңа мәмілелер жасамады және оның портфелі жыл сайын азайып келеді. Нарықтың осы сегментіндегі қалған компаниялар дерлік ұсынылмаған.

Теміржол техникасының үлесінің өсуі, негізінен, «БРК-Лизинг» АҚ ішкі инфрақұрылымды дамыту жөніндегі қызметімен қамтамасыз етілген. Теміржол сегменті Ресейде өте танымал, бірақ Қазақстанда оны дамыту әлеуетті клиенттердің шектеулі санына байланысты өзгереді.

Автомобиль көлігі, ең алдымен, жүк, жеке лизингтік компаниялардың басым салаларының бірі болып табылады. Мұнда ең маңызды бәсекелестік бар және бұл сегментте бірінші кезекте лизингтік компаниялар тартымды ұсыныстар жасауға қабілетті болып көрінеді.

Кесте 3 - 2016 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанның жетекші лизингтік компаниялар ренкингі

Жаңа бизнес бойынша орны		Компания	2016 жыл бойынша жаңа бизнестің көлемі, млн тг	Ағымдағы портфель		Портфель бойынша орны	2016 жылы жасалған мамілер саны, штук	Жасалған мамілер саны бойынша орны
2017 ж	2016 ж			1 қаңтар 2017 ж	1 қаңтар 2016 ж			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1	«КазАгроФинанс»	57499	202406	184883	1	2409	1
2	2	«БРК-Лизинг»	49400	87653	59108	2	82	3
3	5	«Лизинг Групп»	1846	1642	1041	4	44	4
4	-	«КазМедТех»	1778	2313	2537	3	88	2
5	4	«Аль Сакр Финанс» («СК Лизинг»)	464	1550	2486	6	18	5
6	6	«Райффазейн Лизинг Қазақстан»	-	1619	4194	5	-	6

Дерек көзі: РСЭК (Эксперт РА Қазақстан) сауалнама нәтижелері бойынша

Зерттеуге қатысқан лизингтік компаниялардың жаңа бизнесінің көп бөлігін рейтингтің екі озат компаниясы құрайды.

«КазАгроҚаржы» аграршыларға қолдау көрсетумен айналысады және оның портфолиосының негізі ауыл шаруашылығы техникасының және асыл тұқымды малдың лизингіден тұрады. 2016 жылы компанияның жаңа транзакцияларының көлемі 2% -ға төмендеді, бірақ қазақстандық лизингтік сала үшін - 57,5 млрд. Осылайша, портфель 9% -ға артып, 202,4 млрд. Теңгеден асты. Мәмілелер саны 2409-ға жетті - нарықтың басқа қатысушылары үшін қол жетімді емес деңгей. Нәтижесінде - барлық лизингтік компаниялардың жалпы портфеліндегі ауыл шаруашылығы техникасының жоғары үлесі. Ауылшаруашылық техникасының лизинг секторындағы нарық қатысушыларының қалған бөлігі іс жүзінде мүлдем ұсынылмаған.

Екінші ірі нарық қатысушысы - «ҚДБ-Лизинг» - елордада мемлекет қатысатын тағы бір компания. Компания республиканың индустриялық-инновациялық даму стратегиясына сәйкес келетін ауқымды жобаларға инвестиция салуды көздейді. Экономиканың «БРК-Лизинг» секторлары үшін басымдық өңдеу өнеркәсібі, өндіріс және көлік инфрақұрылымы болды. 2016 жылы компанияны тым үлкен деп айтуға болмайтын мәмілелер саны, бірақ олар ірі жобаларды қамтиды. Компанияның жаңа бизнес көлемі 2016 жылы 25% -ға артып, 49,4 млрд. Теңгені құрады. Өткен жылдың соңындағы портфельдің айтарлықтай өсуі байқалды - 48% және 87,7 млрд. теңгеге жетті.

Лизинг нарығында көбінесе ауыл шаруашылық техникасы саласы дамыған. Яғни мемлекет корпорацияларының ауыл шаруашылық өнеркәсіпті несиелендіруге

байланысты. Ал жеке лизингтік кәсіпорындардың клиенттері ретінде лизинг схемасына байланысты азық түлік кәсіпорында және өндіріс өнеркәсібінде құралдар-жабдықтар мен транспорт алатын шағын және орта бизнес болып табылады

Лизингтік қызметтерге деген сұраныс деңгейі экономикалық жағдайға, сәйкесінше, клиенттердің төлем қабілеттілігіне байланысты. Сонымен қатар, қазіргі уақытта лизингтік нарықта жеткілікті көлемде қарызға алынған жалға берушілердің тапшылығы байқалады. Ұзақ мерзімді қаржыландыру жеткіліксіз және лизингтік компаниялар үшін коммерциялық несиенің жоғары пайызын ескеру қажет. Атап айтқанда, банктердің тәуекелдерін басқарудағы артық консервативті тәсіл теріс рөл атқарады. Мұның салдары - қарыз алушыларға - жалға берушіге де, жалдаушыға да қойылатын талаптардың артуы.

Қазіргі уақытта лизингтік индустрияның дамуына және лизингтік компаниялардың дамуына кедергі келтіретін басқа факторлар - төлем қабілетті клиенттердің жоқтығы, клиенттерден лизингтік қызмет көрсету сұранысының төмендігі, білікті мамандардың жетіспеушілігі және жалға алынған заттарға сұраныстың жеткіліксіздігі болып келеді. Жеке жалға берушілерге қызмет көрсетуді қаржыландыру және насихаттау мәселелері басты мәселе болып қалады. Қаржылық лизингке салықтық жеңілдіктерді жою туралы мәселе де нарық қатысушыларына оптимизм қоспайды. Мемлекет жыл сайын өсіп келе жатқан лизингтік қаржыландыру арқылы кәсіпкерлерді қолдауға қызығушылығы орта мерзімді перспективада саланың динамикасы мен құрылымын анықтауды жалғастырады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының ұлттық инновациялық жүйесін қалыптастыру және дамыту жөніндегі 2005-2015 жылдарға арналған бағдарламаны бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2005 жылғы 25 сәуірдегі №387 қаулысы.
2. Сагадиев К.А. Лизинг в Казахстане: теория и практика – Алматы: Балауса, 2010. – 225с.
3. Колчина Л.И. Роль лизинга в финансировании капитальных вложений. // Мир финансов-2014-№2-с.17.
4. Рахимова С.А. Лизинг: проблемы и перспективы развития. // Банки Казахстана. 2014. - №1 – с.23
5. Эксперт РА Казахстан рейтингтік агенттігі [Электрондық ресурс]. – Кіру рәсімі: <http://raexpert.kz>
6. Лизингтік компания «Аль Сакр Финанс» АҚ [Электрондық ресурс]. – Кіру рәсімі: <http://www.leasing.kz>

ТҮЙІН

Мақалада Қазақстанда лизингтік қызмет көрсету нарығының жағдайы, негізгі мәселелер қарастырылды. Бұл мәселелер мен лизингтік нарық жағдайы әдебиетпен шолу және лизингтік компаниялардың ресми сайттары мен «Эксперт РА Казахстан» рейтингтік агенттігінің сауалнамалары негізінде анықталған.

RESUME

In the article, the main issues of the market of leasing services in Kazakhstan were discussed. These issues and the leasing market situation were determined based on the literature review and the official websites of the leasing companies and surveys of the Expert RA Kazakhstan rating agency.